

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светла Черпокова, член на научното жури,
преподавател в Катедра по история на литературата и сравнително литературознание,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“,
по дисертация на тема „Четене на периферията. Художественото пространство на
границата в прозата на Адам Бодор“
за присъждане на научната и образователна степен „доктор“,
Професионално направление: 2.1. Филология
Докторска програма: „Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и
Австралия“ – Унгарска литература,
дисертант: Моника Емилова Гълъбова,
научен ръководител: доц. д-р Камелия Светлинова Спасова

1. Общо представяне на процедурата.

За присъждане на образователната и научна степен „доктор“ Моника Емилова Гълъбова е представила дисертационен труд на тема: „Четене на периферията. Художественото пространство на границата в прозата на Адам Бодор“, автореферат и пет публикации по темата. Комплектът с предоставени материали е в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България и с Правилника за развитие на академичния състав на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и включва всички необходими документи. Справката за изпълнението на минималните национални изисквания дори ги надхвърля по наукометрични показатели, ако в нея бъдат включени всичките пет публикации по темата. Авторефератът е коректно изпълнен, като отговаря на всички необходими изисквания с включени списък с публикации по темата на дисертацията и ясно формулирани приноси на изследването.

2. Представяне на дисертационния труд и приносите му

Представеният за защита дисертационен труд съдържа увод, пет глави, заключение и библиография. Още поставената в заглавието тема задава неизследван досега проблем в българското литературоведско пространство. От една страна, дисертацията се занимава с автор, който може да бъде определен като относително слабо познат на българския читател, съвременния унгарски белетрист Адам Бодор. От друга страна, се въвежда оригинален аналитичен подход към темата, който впримчва във верига теоретически текстове – на Бахтин, Юрий Лотман и Мишел Фуко, сами по себе си познати на литературните изследователи, но приведени в корелация, която е оригинално конструирана от дисертантката и напълно обслужва целите и задачите на дисертацията. Проблематизира се и тема – темата за границите и периферията, чиято

актуалност може да се определи като нестихваща и неподвластна на регионални, национални и езикови зависимости. Въпреки сложността и необятността на темата тя умело е овладяна в границите на изследователските намерения и в достатъчна степен илюстрирана и коментирана чрез изследваните произведения.

Изборът на автор, определен от дисертантката като „донякъде познат на тукашните читатели“, и облекчава, и затруднява изследователската работа. Това дава известна свобода на интерпретацията, която не трябва да се съобразява с вече трасирани линии на коментиране в родното ни пространство. Същевременно изисква подхождане с отговорност и с лична ангажираност към темата, които са налице и могат да бъдат открити в хода на цялата работа. Изисква и съвместно проучване на вторичната литература на унгарски и английски език, което също е направено. Предимство е и работата с текстове на оригинален език, част от които нямат до момента превод на български. Това очертава и още един от приносите на дисертацията – възможността българският читател да бъде запознат, макар и на този етап косвено с произведенията на Адам Бодор, което от своя страна да провокира интереса български издатели и преводачи към този модерен унгарски автор.

Читателят умело е въведен в намеренията на изследването и методологическите му основания (първа глава), преведен е през представянето на изследваните произведения и на вторичната литература за Адам Бодор, както и на неговата оскъдна българска рецепция (втора глава), за да се стъпи след това върху теоретическата основа, в която са вплетени Бахтин, Лотман, Фуко (трета глава). Прави впечатление, че освен ясното дефиниране на изследователския фундамент – теориите на Бахтин за хронотопа, на Фуко за хетеротопиите, на Лотман за семиосферата, върху който нататък стъпват наблюденията, много точно се дефинират границите и допирните точки помежду им, като предварително от тях се ексцерпира най-полезното за последващите наблюдения. Коментирането на отношенията Бахтин – Лотман, Лотман – Фуко, но и Лотман – Ян Асман (за културната памет), Бахтин – Касирер (за пространството и езика) не са самоцелни, а необходима предпоставка за по-нататъшни разсъждения и построения, вече конкретно с оглед на текстовете на Адам Бодор (четвърта и пета глава). Всъщност анализът на творбите на Бодор започва още в условно приетата като теоретическа трета глава. В нея като своеобразен ориентир за обръщането към един или друг аспект от теориите на Бахтин, Лотман и Фуко се привличат текстовете на Бодор. И така читателят остава с усещането, че въпреки че се върви по класическия път – от теоретическия модел

към неговата проба в практиката, моделът в никакъв случай не е предпоставен, а напротив, изцяло е съобразен и напаснат спрямо материала, който се коментира.

Особено интересни от изследователска гледна точка са частите в четвърта и пета глава, които се занимават с езика, преименуването, с анимализацията, миризмите, звуците и говора. Те задават различна от утвърдената перспектива към темите за граница и периферия, без да се отклоняват от тях, като заедно с това отличават спецификата на авторския подход към художественото пространство.

Дисертацията е ясно и прецизно структурирана, без излишни отклонения и забежки към изкушаващи траектории, на които нерядко докторантите стават жертва в желанието си да демонстрират осведоменост и изследователска компетентност. Едно от безспорните ѝ качества е, че като цяло се забелязва една настойчива систематичност при излагането на тезите и тяхното градене. Тя се съпътства и с добре премерена целеустременост в излагането на аргументацията, която по естествен път отвежда към заключенията. По този начин работата категорично оборва два предразсъдъка, които за съжаление все още битуват в академичните среди. Единият е свързан с обема страници на една дисертация, а другият – с броя изследвани текстове. Макар и във фокуса основно да са само три произведения на Бодор – „Районът Синистра“, „Посещението на архиепископа“ и „Птиците на Верховина“, като резултат е постигната панорамна картина, която представя по интригуващ начин творчеството на Бодор пред българския читател. Налице са отправки и към други негови произведения, което показва добро познаване на автора, който е представен и чрез своите интервюта. Тази панорамна картина служи умело и в един експеримент на изследователката – като се поставят „един до друг“ Бахтин, Фуко, Лотман и се прилагат идеите им при коментирането на Адам Бодор, да се открие не само ново поле за критическата и изследователската му рецепция, но и да се предложи аналитичен модел, приложим и към други автори.

Като цяло нямам съществени забележки към текста. Струва ми се, че някои от бележките под черта биха могли да намерят достойното си място в текста. Маргинализирането им – под черта – отдавам повече именно на целеустремеността на авторката и на демонстрираното ѝ желание да не се отклонява от следваната задача. Би ми се искало понятието „автотекстуалност“, с което иначе добре се работи, да намери малко повече теоретическа обосновка. Малкото на брой, но все пак налични цитирания на Уикипедия бих заменила с допитването до някой по-надежден източник.

Бих отправила и един въпроса, по-скоро от любопитство и с оглед на бъдеща работа по темата, която да доразшири досегашните наблюдения. В коментара си за книгата

„Районът Синистра“ проф. Амелия Личева прави паралели с Кафка, Оруел, а в български контекст допуска близости с Радичков. В хода на четене на дисертацията за мене лично някак натрапчиво изникваха сходства, макар и по-скоро интуитивно доловени, между „Районът Синистра“ и романа на Елена Алексиева „Свети Вълк“ – по линия на хетеротопията, на анимализацията и др. Затова и въпросът ми е следният: ако поставим изследваните творби на Адам Бодор в полето на сравнителното литературознание, с кои други произведения би ги съпоставила Моника Гълъбова по линия на художественото пространство и дали бихме могли да стигнем до някакви сходни изводи по темите за границата и периферията, за „рефлексията на граничното пространство върху индивида, неговата памет, език, култура“, дори и без да се допитваме до Бахтин, Лотман или Фуко?

3. Заключение.

В заключение изразявам своето изцяло положително становище за дисертацията на Моника Гълъбова. Тя напълно покрива задачите на една докторска работа – да се открие оригинална тема, да се проучат различни контексти, теоретическа и вторична литература, да се формулират тези, които успешно да се аргументират, да се демонстрира аналитичен потенциал. Убедена съм и в нейната актуалност. В един свят, в който желанието ни да живеем без граници, все повече се сблъсква с претенциите и оспорването на граници, а опитът ни да се заличат разликите между център и периферия среща отпора на все по-задълбочаващата се пропаст помежду им, добре е да продължим да търсим отговори в литературата с надеждата, че тя ще ни даде решение.

Потвърждавам още веднъж, че работата на Моника Емилова Гълъбова има всички необходими качества да бъде успешно защитен. Дисертационният труд и представените материали към него представляват оригинален принос и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ). Въз основа на това давам положителния си глас и препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Моника Емилова Гълъбова образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление: 2.1. Филология; Докторска програма: „Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия“ – Унгарска литература.

23.06.2022

Изготвил становището:
(доц. д-р Светла Черпокова)

